

Mladší školní věk (s akcentem na vývoj čtení a psaní)

Miroslava Nováková Schöffelová

Gabriela Seidlová Málková

Opakování

- Kde je dítě mladšího školního věku?
- Časové ohraničení
- Freud
- Erikson
- Piaget
- Co už umí dítě na začátku tohoto věku? (školní zralost/připravenost)

Co bude dál?

- **elementární gramotnost**
- **Změny v sociálním vývoji – „práce“ namísto hry, učitelka, role (spolu) žáka**
- Období formování genderové identity a postojů ke vzdělávání
- Centrem života je pořád rodina, ale postupně vzrůstá význam vrstevnické skupiny (ale: holky x kluci; zájmové aktivity), vrstevnické vztahy jsou dosti nestálé (kdo s kým „ka“ a s kým „neka“)
- Změny v emočním vývoji - (tlak okolního prostředí), úzkost, strach.. Školní výkon ovlivňuje sebepojetí a sebeúctu; Zvládání frustrace a regulace emocí a její selhání před očima vrstevníků

Hlavní téma prvních tříd: čtení a psaní

- Složité, dlouho se vyvíjející procesy postavené na určitých kognitivních předpokladech
- Jak zkoumáme tyto předpoklady?
- Co jsme si říkali o školní zralosti?
- Sledování předpokladů pro čtení a psaní jako součást sledování školní zralosti
- Je tomu tak???

Analýzy nejpoužívanějších testů v ČR (2018)

- Diagnostika SPU (1994,2002) – pro ZŠ od 7 let
- Reyova figura (1997)
- Test obkreslování (1982)
- Jiráskův Orientační test školní zralosti (1992)
- Edfeldtův Reverzní test (1969, 1992)

Další používané metody v poradnách v ČR

- Test předškolních vědomostí
- Testy grafomotoriky
- Zkouška laterality (1972)
- Deficity dílčích funkcí Sindelárové (2007) – předposlední místo
- Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky (2001) – v analýze není uveden!
- Na co je kladen největší důraz?

Tradiční koncept školní zralosti

- Akcent na připravenost pro gramotnostní dovednosti:
 - zraková a sluchová percepce
 - zraková gnoze (velikost, barva, tvar)
 - rozumové schopnosti
 - jemná motorika
 - lateralita
- V řeči:
 - artikulace
 - slovní zásoba

Co říkají nejnovější výzkumy

MŠ – poslední
ročník

1. třída

2. třída

Analýza výzkumů z let 1976-1998 – korelace schopností se čtením ve škole

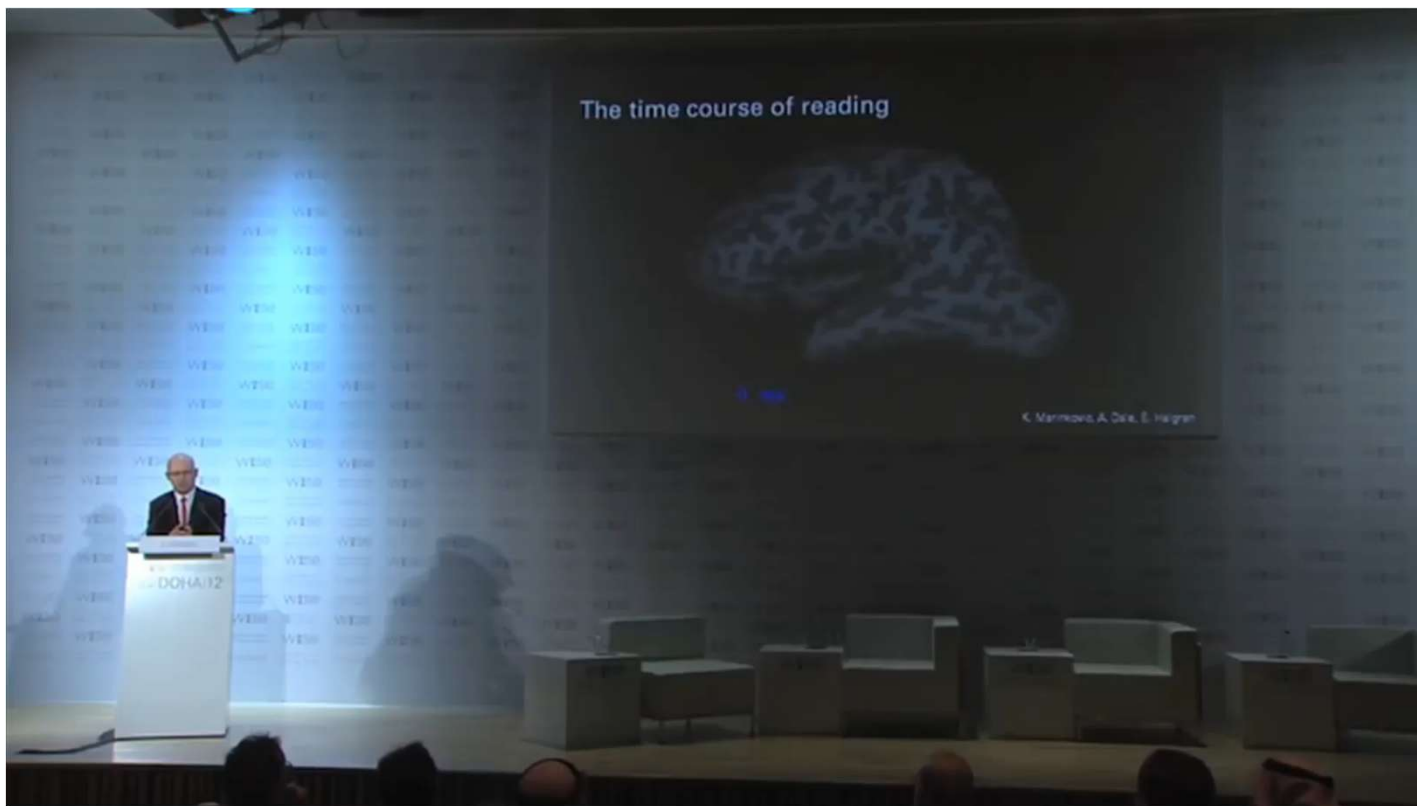
61 výzkumů predikce DL v r. 1976-1997

- Poznání písmen .53
- Opakování vět/ reprodukce příběhu .49
- Pojmenování .49
- Všeobecný jazykový index .47
- Fonematické uvědomování .42
- Rychlé sériové pojmenování .40
- Gramatické porozumění . 40
- IQ celkové .38, IQ verbální .38

Analýza výzkumů z let 1976-1998 – korelace schopností se čtením ve škole

- Pasivní slovní zásoba .33
- Paměť na slova, číslice .33
- Expresivní jazyková schopnost .37
- Motorické schopnosti $r = .26$
- IQ neverbální .25
- Sluchové vnímání $r = .23$
- Artikulace $r = .25$
- Zrakové vnímání $r = .20$
- Vizuomotorika $r = .13$

Doloženo kromě empirických důkazů i
neuropsychologickými důkazy

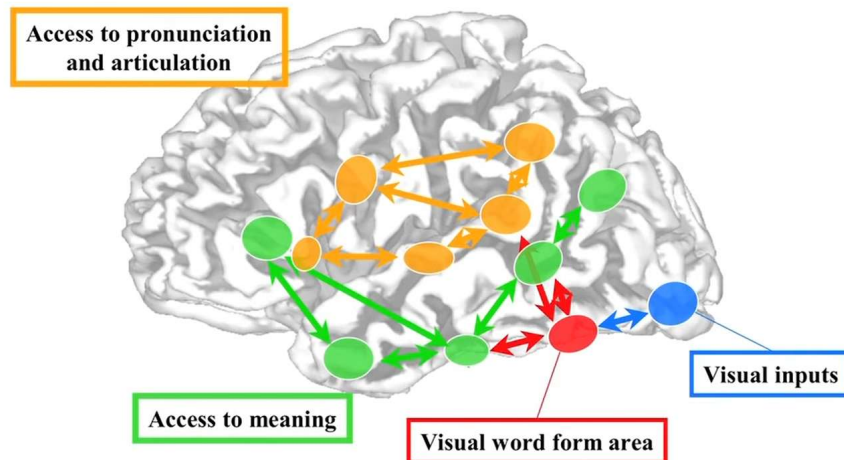

Co už víme dnes?

The brain architecture for reading

Learning to read consists in:

- creating an **invariant visual representation** of written words
- **connecting it** to brain areas coding for **speech sounds** and **meaning**

Co nám říkají nejnovější výzkumy

- Ve vývoji čtení a psaní je klíčové postavení jazykových schopností
- Zrakové vnímání pouze vstupní úroveň zpracování → jazykové zpracování na mnoha úrovních
- Klíčová role fonologického, resp. fonematického uvědomování

Fonematické uvědomování

- Chápání, že slova kromě významu mají zvukovou formu a tu tvoří řetězce plynule vyslovených hlásek
- Uvědomování si hláskové struktury slov, vědomá manipulace s hláskami vynechávání, záměna hlásek...

Příklady FU

- HAD – ŽÍŽALA
- Identifikace hlásek ve slově ve správném pořadí
- Hlásková analýza a syntéza
- Schopnost spočítat hlásky, přidat, odebrat (VODA – V = ODA...)
- Změna hlásky = změna významu nebo tvaru slova (LES – PES, VÍLA – VILA, KNIHA – KNIHY)

PŘEDPOKLADY VÝVOJE ČTENÍ A PSANÍ

PŘEČTI SLOVO PES

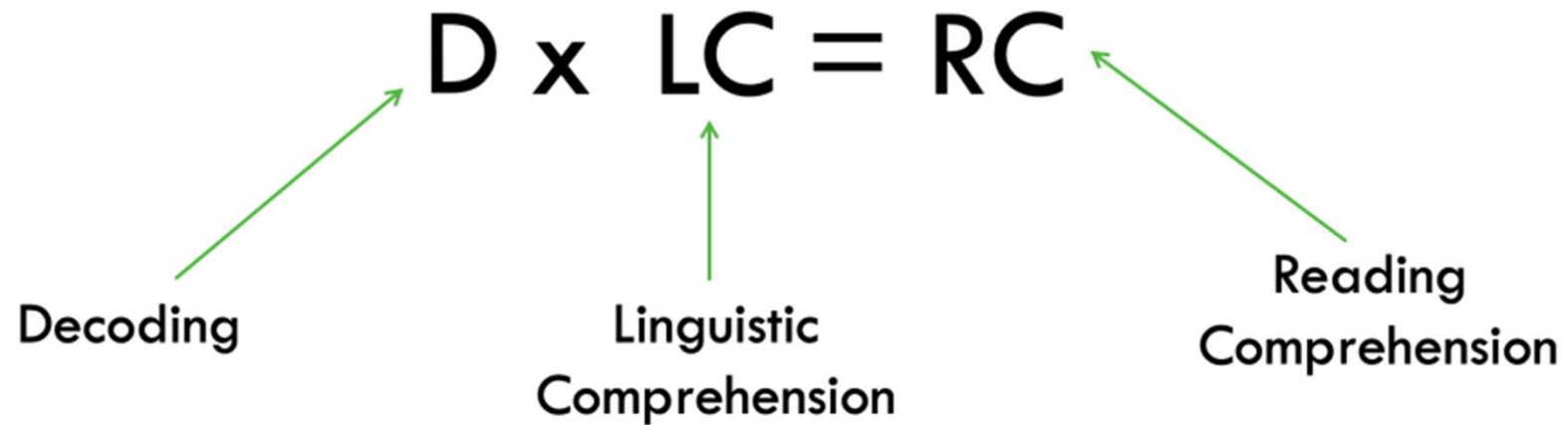
Tři klíčové komponenty:

- musím písmeno poznat - **ZNALOST PÍSMEN ABECEDY**
- musím si velmi rychle vybavit, jaký zvuk v mém fonologickém systému k němu patří - **RYCHLÉ JMENOVÁNÍ**
- musím vědomě manipulovat s jednotlivými fonémy (spojit je dohromady – **FONEMATICKÉ UVĚDOMOVÁNÍ**)

Naučit se číst a psát vyžaduje **metajazykovou znalost** (fonematické povědomí)

a porozumění alfabetskému principu (souvislost fonému a grafému)

SIMPLE VIEW OF READING (SVR)
(GOUGH & TUNMER, 1986)

Reading:
print (code) and language

Přečtěte si příběh

- Byla jednou ptačí maminka, která *viděla*, že její ptáčátka mají *hlad*. Odletěla pryč, protože pro ně chtěla sehnat jídlo. *Hladový* kocour *viděl*, že ptačí maminka letí pryč, a *zamňoukal*: „Hmm, paráda, co to tady v hnízdě vidím?“
- Ptačí maminka se vrátila s velkou žížalou pro své děti, ale kocoura *neviděla*. Byla *šťastná*, že má pro své děti šťavnatou žížalu. *Zlý* kocour zatím začal šplhat na strom, protože chtěl ulovit ptáčátko. Jedno z ptáčátek popadl. Šel kolem *statečný* pes a *viděl*, že ptáčátka jsou ve velkém nebezpečí. Rozhodl se kocoura zastavit a zachránit je.
- *Řekl* kocourovi: „Nech ta ptáčátka na pokoji!“ A pak chytil kocoura za ocas a stáhl ho dolů. Kocour pustil ptáčátko a pes ho zahnal pryč. Pes byl velmi *rád*, že mohl ptáčky zachránit, a kocour byl dál *hladový*.

Koho má ptačí maminka radši?
Kocoura nebo psa?

Co všechno potřebujete, abyste správně odpověděli?

MODEL ČTENÁŘSKÉHO LANA SCARBOROUGH

Porozumění jazyku

ZÁKLADNÍ ZNALOSTI
(fakta, koncepty, atd.)

SLOVNÍ ZÁSoba
(znalost významu, vzájemná
propojení atd.)

JAZYKOVÁ STRUKTURA
(morfosyntax, sémantika, atd.)

ZÁKLAD GRAMOTNOSTI
koncept tisku, žánry atd.

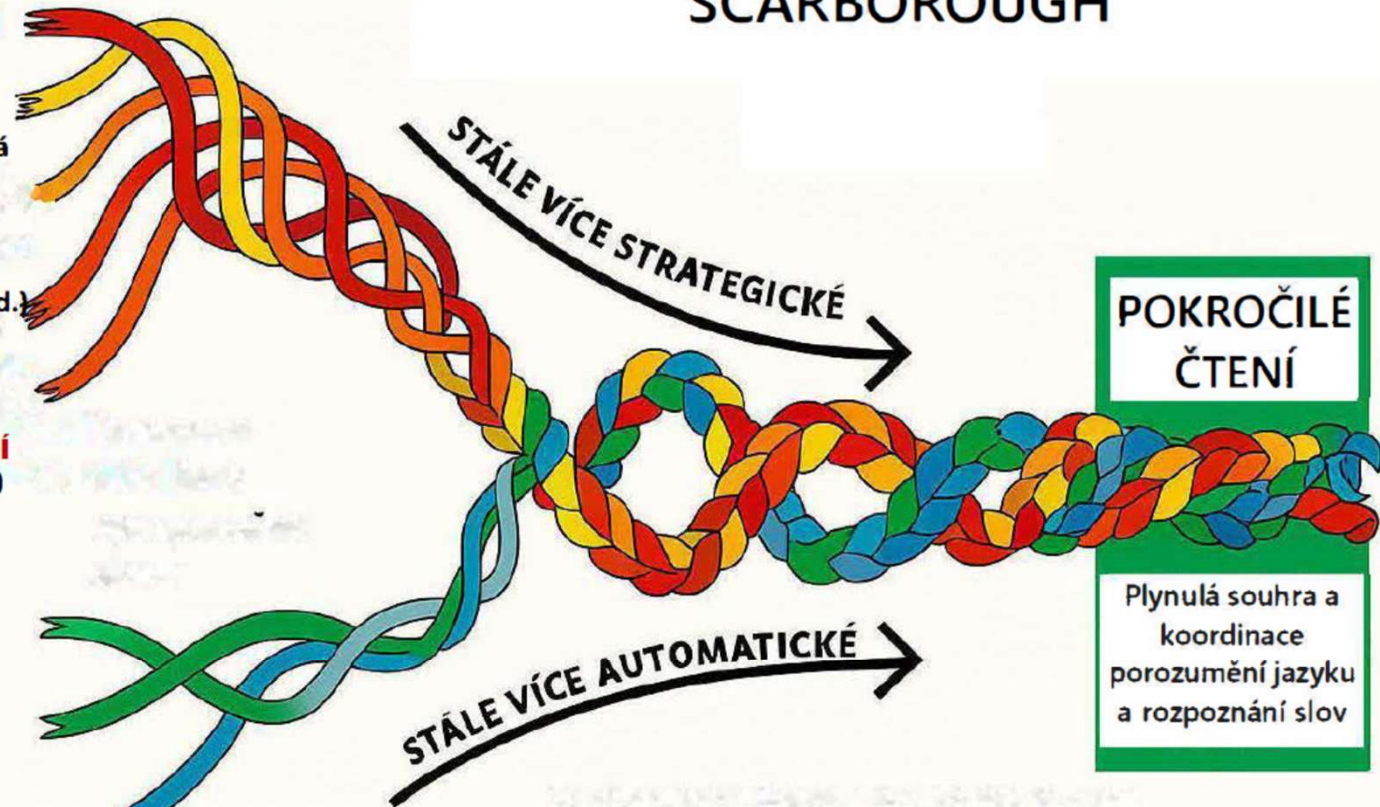
VERBÁLNÍ USUZOVÁNÍ
(inference, metafory, atd.)

Rozpoznávání slov

**FONOLOGICKÉ
UVĚDOMOVÁNÍ**
(slabiky, hlásky, atd.)

DEKÓDOVÁNÍ
(abecední princip,
fonémovo-grafémové
korespondence)

**ZRAKOVÉ ROZPOZNÁVÁNÍ
SLOV** (známých slov)

Volně dle Scarborough (2001)

POČÁTEČNÍ ČTENÍ_ vývojový gradient (Kucharská a kol. 2015)

Počáteční čtení = zvládnutí techniky čtení

- rychlost a přesnost čtení;
- čtení jednoduchých slov nebo jednoduchých či krátkých vět.
- dítě ještě nemusí rozumět tomu, co čte

Gradient rychlosti a přesnosti čtení (obecně Velká variabilita!):

- 1. třída: v pololetí cca 13 slov za 1 minutu, na konci cca 40slov/min
- 2. třída: cca 60 slov za minutu, na konci 70
- 3. třída: 88 slova /min na konci cca 90 slov
- 4. třída 90 slov za minutu; na konci cca 100 slov/minutu

Postupně se výuka čtení zaměřuje na podporu rozvoje porozumění čtenému:

- Od druhého ročníku více i porozumění čtenému textu
- Dekódování je předpoklad!

JAK SE DĚTI UČÍ ČÍST?

- náhodné asociace mezi psaným a mluveným slovem
- postupně si začínou uvědomovat, které tato písmena představují, existují (např. pes, kost, vana)
- děti zřejmě uplatňují zprvu spíše náhodné asociace (např. kolo, tuto, osel, auto)
- až postupně „fonologickou cestu“ (např. dudlík, dítě, síť, voda)
- Čtení pomalé „celým tělem“
- Postupně stále rychlejší a méně r

	les 	pes 	kost 	vana
	kolo 	tuto 	osel 	auto
	dudlík 	dítě 	sítě 	voda

PSANÍ

Kdy se děti začínají učit psát?

Objevené psaní

= první pokusy dítěte zapisovat mluvenou řeč

→ Už 3 leté děti dokáží odlišit co je text a co je obrázek

Formalizované psaní

→ základem je porozumění „alfabetickému principu“ (jednotlivé hlásky jsou zastoupeny jednotlivými písmeny „slyším P-E-S, musím zapsat 3 značky“) – to zvládne, pokud chápe

→ GRAFÉMOVO-FONÉMOVOU KORESPONDENCI – na což potřebuje???

→ na prvním stupni zš se dítě seznámí se základními pravidly zápisu v jazyce

→ od píšů jak slyším

→ k psaní se zahrnutím ortografických pravidel

Děkuji za pozornost